

ПРОГРАМА
вступного іспиту зі спеціальності
231 «Соціальна робота»
для вступників на навчання в аспірантурі

Анотація

1.1. Мета проведення вступного іспиту: перевірка засвоєння вступниками до аспірантури провідних ідей та теорій, що формують основу світової та вітчизняної теорії та практики соціальної роботи, рівня сформованості у них наукового, гуманістичного світогляду, загальнолюдських вартостей і громадянської свідомості.

1.2. Завдання: оцінювання рівня сформованості у вступників цілісного уявлення про розвиток наукових знань у світовій та вітчизняній соціальній роботі, вироблення у них реалістичного підходу до аналізу соціальних проблем та утвердження гуманістичних поглядів щодо розуміння цінності особистості кожної людини, значущості соціальних змін як основи соціального розвитку і активної громадянської позиції, тобто, теоретико-методологічного підґрунтя подальшої наукової діяльності.

Вступники повинні **знати:**

- напрямки, форми, методи наукових досліджень в галузі соціальної роботи і розуміти причинно-наслідкові зв'язки розвитку суспільства та прояву соціально-економічних проблем у різних категорій населення;
- результати проведених наукових досліджень в галузі соціальної роботи і соціальних послуг, із проведених наукових досліджень в галузі зайнятості населення, а також в галузі психології, педагогіки, соціальної роботи, соціології та соціальної допомоги;
- аналізувати теоретичні засади власної професійної діяльності на рівні індивіда, соціальної групи, громади і процеси становлення, розвитку та соціалізації особистості, розвитку соціальної групи та громади як суб'єктів соціальної роботи, а також соціальні, правові та політичні умови здійснення соціальної роботи на рівні громади, регіону, держави;
- основи захисту прав та представлення інтересів клієнтів, а також щодо мотивування й наснажування індивідів, груп та громад до розвитку і самостійного розв'язання їхніх проблем;
- як оцінювати результати професійної діяльності та коригувати здійснюване втручання;
- як ініціювати та просувати соціальні зміни, спрямовані на піднесення соціального добробуту, підвищувати власну професійну компетентність і сприяти набуванню іншими професійних знань та навичок у сфері соціальної роботи.

Вступники повинні **вміти:**

- аналізувати та пояснювати актуальні процеси у соціальній сфері та соціальній роботі та проектувати емпіричне дослідження (визначати проблему,

формулювати мету і завдання, робочі гіпотези, означити основні джерела одержання інформації та визначити методи її збору і опрацювання, можливі сфери застосування результатів у прикладних цілях);

- здійснювати пошук інформації з різних джерел для розв'язання фахових задач;
- системно мислити та застосовувати творчі здібності до формування інновацій у практиці на всіх рівнях;
- критично оцінювати отримані результати, опрацьовувати та аргументовано захищати прийняті рішення
- поєднувати теорію і практику, а також приймати рішення та виробляти стратегію діяльності для вирішення завдань спеціальності з урахуванням загальнолюдських цінностей;
- аналізувати практичну діяльність і, зіставляючи із відомим вітчизняним та зарубіжним досвідом робити висновки та узагальнення як основу для базованої на доказах (практиці) теорії соціальної роботи.

2. Зміст програми

Тема 1. Основи соціальної роботи.

Поняття „соціальна робота” та актуальність її розвитку в Україні. Визначення соціальної роботи. Природа соціальної роботи. Функції соціальної роботи. Суміжні науки і суміжні професії. Визначальні характеристики соціальної роботи. Фах „соціальна робота”: мета, фокус, сфери. Мета соціальної роботи. Фокус соціальної роботи: „особа в середовищі”. Ключові фактори, що впливають на соціальну роботу. Поняття професійних сфер соціальної роботи.

Історія виникнення та розвитку соціальної роботи. Педисторія виникнення соціальної роботи як фаху – західний досвід. Розвиток соціальної роботи в Україні.

Цінності та етика соціальної роботи. Визначення цінностей соціальної роботи. Огляд основних цінностей соціальної роботи. Етична дилема і кроки її вирішення.

Загальна практика соціальної роботи. Визначення поняття „загальна практика соціальної роботи”. Огляд складових загальної практики соціальної роботи. Рівні втручання в соціальній роботі.

База знань для загальної практики соціальної роботи. Рівні знань, які використовуються в соціальній роботі.

Теорії соціальної роботи. Системні та екологічні перспективи. Екологічний і системний підходи в соціальній роботі. Застосування теорії систем до практики соціальної роботи. Теорія екологічних систем. Створення мережі та системи соціальної підтримки.

Вміння в практиці соціальної роботи. Історичні аспекти розвитку вмінь. Вміння, необхідні для роботи на різних рівнях професійного втручання.

Ролі та функції соціальних працівників. Поняття ролі як детермінованої моделі поведінки. Визначення професійних ролей. Основні ролі соціальних

працівників. Загальна модель втручання в соціальній роботі. Основні риси загальної моделі практики. Кроки планованого процесу змін та їх основні особливості

Тема 2. Теорії і методи соціальної роботи.

Соціальна побудова теорії соціальної роботи та її застосування на практиці. Визначення понять. Відмінності між теоріями, перспективами та моделями практики. Відмінності соціальної роботи від інших професій. Призначення соціальної роботи. Визначення рівнів професійного втручання. Становлення професійного втручання та еволюція теорій соціальної роботи. Розвиток досліджень у галузі соціальної роботи. Типи практики соціальної роботи.

Системна та екологічна моделі. Поняття про системну теорію. Поняття про екологічну перспективу.

Перспектива сильних сторін та підходи з метою наснаження. Принцип „патології” в соціальній роботі. Теорії та підходи, що виникли на основі психоаналізу. Підходи, що ґрунтуються на компетентності клієнта. Наснаження в практичній соціальній роботі. Структурна (радикальна) модель. Визначення структурного підходу в соціальній роботі. Історія руху. Переваги і недоліки структурної/радикальної перспективи.

Генералістична та інші традиційні моделі. Передісторія створення генералістичного підходу. Головні виміри генералістичної моделі.

Залучення і первинне оцінювання. Інтерв'ю в соціальній роботі. Фаза залучення. Оцінювання проблеми. Оцінювання в кризовій ситуації.

Визначення мети та укладання контракту. Формулювання мети. Проміжні конкретні кроки. Стратегії щодо використання ресурсів.

Професійне втручання. Підтвердження. Нормалізація. Прийняття рішення. Періодичний огляд виконаного. Відстоювання прав клієнта.

Оцінювання результатів. Процес оцінювання результатів. Моделі оцінювання. Перешкоди до проведення оцінювання. Визначення успіху.

Завершення процесу професійного втручання і подальша перевірка. Завдання на етапі завершення. Підготовка до завершення процесу. Переривання процесу дорадництва. Емоційні аспекти завершення процесу. Настави щодо завершення процесу і його закриття. Подальша перевірка.

Інтеграція теорії і практики. База знань і вмінь на різних рівнях практики. Робота з окремими особами. Уміння, необхідні для роботи з окремими особами. Специфіка роботи. Перенесення і взаємоперенесення. Можливий контекст для роботи з окремими особами.

Робота з сім'ями. Сім'я як суспільна одиниця. Оцінювання сім'ї. Вміння, необхідні для роботи із сім'ями. Особливості роботи з сім'ями.

Робота з групами. Група як соціальна одиниця. Види груп. Оцінювання груп. Вміння, необхідні для роботи з групами. Завдання в роботі з групами. Процес роботи з групами.

Робота з громадами. Громада як соціальна одиниця. Оцінювання в роботі з громадами.

Вміння, необхідні для роботи з громадами. Завдання в роботі з громадами. Процес роботи з громадами.

Тема 3. Методологія та методи дослідження в соціальній роботі.

Поняття дослідження в соціальній роботі та його види. Специфіка емпіричного соціологічного дослідження. Основні етапи соціологічного дослідження. Програма конкретного соціологічного дослідження та її функції. Основні вимоги до складання програми дослідження та її структура.

Методологічна частина програми та її зміст: формулювання теми, мети, завдань дослідження. Визначення об'єкту і предмету дослідження, одиниць спостереження. Логічна інтерпретація понять та формулювання гіпотез дослідження.

Методична частина програми дослідження. Генеральна і вибіркова сукупність. Поняття репрезентативності. Різновиди виборок.

Основні методи конкретно-соціологічного дослідження: спостереження, експеримент, аналіз документів, контент-аналіз, опитування, соціометричні тести та інші. Опитування та його різновиди. Анкетування та його технічний інструментарій.

Процедурний розділ програми. Стратегічний і робочий план дослідження. Обробка і аналіз соціологічної інформації.

Сфери використання результатів емпіричних соціологічних досліджень у науковій і практичній діяльності.

Тема 4. Поведінка людини і соціальне оточення в соціальній роботі.

Вступ до теорій поведінки. Теорії розвитку особи. Теорії конфлікту. Теорія систем та екологічна перспектива. Теорії наснаження. Теорія соціальної роботи та культура. Сім'ї з малолітніми дітьми. Сім'ї з дітьми-підлітками. Сім'ї в середні та пізні роки.

Тема 5. Соціальна політика в Україні.

Що таке соціальна політика? Фінансове забезпечення соціальної політики. Інституційне забезпечення соціальної політики. Соціальний захист в Україні. Соціальний захист – контекст практики соціальної роботи. Поняття „соціальний добробут” і програми соціального добробуту. Типи соціальних програм. Потреби людей. Основні сектори соціальних служб та їх роль. Політика зайнятості. Політика соціального забезпечення.

Ідеологія, економіка та соціальна політика. Визначення ідеології. Вплив ідеології на соціальний добробут. Механізм творення соціальної політики. Взаємозв'язок економіки, соціальної політики та ідеології.

Елементи аналізу ідеології. Суспільство. Держава. Людська природа. Основні економічні інститути. Основні цінності. Теорія соціальної справедливості.

Лібералізм. Історичні передумови виникнення класичного лібералізму. Суспільство. Держава. Людська природа. Основні економічні інститути. Основні цінності. Теорія соціальної справедливості. Томас Мальтус та його теорія народонаселення. Утилітаризм, евгеніка та неоконсерватизм. Сучасний лібералізм.

Функціоналізм. Суспільство. Держава. Людська природа. Основні економічні інститути. Основні цінності. Теорія соціальної справедливості. Оскар Льюїс та „культура бідності”.

Соціал-демократична ідеологія. Суспільство. Держава. Людська природа. Основні економічні інститути. Основні цінності. Теорія соціальної справедливості. Реджайнський маніфест.

Марксизм. Суспільство. Держава. Людська природа. Основні економічні інститути. Основні цінності. Теорія соціальної справедливості. Радянська держава соціального добробуту: плюси і мінуси

Тема 6. Актуальні проблеми соціального забезпечення

Соціальний розвиток. Визначення, цілі, характерні ознаки, цінності та принципи соціального розвитку. Історія соціального розвитку. Потреба в соціальному розвитку. Стратегії соціального розвитку. Інституційний підхід та його три програмні риси. Три типи продуктивістських програм.

Глобалізація та інтернаціоналізація соціальної роботи. Визначення глобалізації. Позитивні та негативні наслідки глобалізації. Деякі глобальні проблеми та їх побічні наслідки. Шляхи зміцнення міжнародного аспекту соціальної роботи. Міжнародна співпраця. Міжурядові та волонтерські організації.

Соціальна робота і глобалізація світової економіки. Глобалізація ринкових економік та її соціальні наслідки. Світовий Банк та Міжнародний Валютний Фонд. Програми структурної перебудови та їх вплив на добробут людей у країнах Третього Світу.

Сталий розвиток. Навколишнє середовище і розвиток. Концепція сталого розвитку. Цілі політики розвитку та захисту навколишнього середовища.

Феміністична перспектива. Жінки і економіка: зміна моделі. Значення зайнятості жінок у виробництві для руйнування патріархальних структур. Нерівність серед жінок. Фемінізм, соціальний розвиток і соціальна робота.

Громадська дія, направлена на виживання, відновлення і сталий соціальний розвиток. Міжнародний огляд розвитку громад. Важливість проектів, що сприяють розвитку і збільшенню прибутків членів громади. Дві стратегії відбудови громади: традиційний шлях орієнтації на потреби, та шлях зосередження на можливостях громади. Громадянське суспільство: модель і теорія

Тема 7. Соціальна робота з організаціями та громадами”.

Громадянське суспільство в Україні. Громадянське суспільство та держава. Парадигми держави. Індивідуальна та громадська безпорадність. Подолання безпорадності та заперечення реальності: побудова дієспроможності. Влада та владні відносини. Схема владного впливу. Влада (сила) в міжособистісних відносинах.

Громада як специфічна соціальна група. Типи соціальних спільнот. Поняття громади. Роль громадського сектору в суспільстві. Типи громад. Людина в громаді. Мотивація громадської активності. Добровольці.

Громада і організація як система. Порівняльний аналіз громади і організації. Структура організації та громади. Можливі організаційні схеми організації і громади. Соціальний капітал організації і громади. Поняття і види соціального капіталу.

Розвиток громади. Підходи до розвитку громади: інтервенція чи саморозвиток. Практична соціальна робота в громаді: історія виникнення, специфіка та особливості. Громада як клієнт в соціальній роботі. Ролі соціального працівника в громаді.

Інтервенція в розвиток громади та організації. Традиційні та сучасні уявлення про розвиток організацій і громад. Поняття розвитку шляхом участі. Сходи участі.. Методи дослідження потреб громади і організації. Моделі практичної соціальної роботи в громаді (класифікація Д.Ротмана)..

Тема 8. Соціальна робота з дітьми та сім'ями.

Визначення аспектів ризику потрапляння сім'ї у кризу. Функції сім'ї та роль її у житті дитини. Типи неблагополучних сімей та причини сімейного неблагополуччя. Типи неправильного виховання. Бездоглядні, бездомні, безпритульні: поняття та причини. Порівняльний аналіз психологічних теорій дитячого розвитку З. Фрейда, Дж. Г. Міда, Ж. Піаже. Теорії соціального виховання: критичні періоди соціалізації (за Е.Еріксоном)

Кривдження та недогляд за дітьми: визначення та оцінювання. Визначення аспектів ризику. Визначення насильства. Сім'я та насильство над дітьми. Кривдження дітей в історичному контексті.

Девіантна поведінки у підлітків. Поняття «девіантної поведінки». Причини виникнення. Прояви та види девіантної поведінки

Теоретичні засади консультування сім'ї. Функції соціального працівника. Методи і форми консультування сім'ї.

Процес втручання. Домашні візити. Інституційна модель опіки за скривдженими та знехтуваними дітьми.

Тема 9. Питання соціальної роботи з людьми із особливими потребами.

Перспективи соціальної роботи з людьми із особливими потребами у Львові та в Україні. Професійні вимоги, професійна етика, суміжні професії. Роль професіоналів у соціальній роботі з людьми із особливими потребами та їх організаціями. Вартість життя особи з особливими потребами. Вада, порушення, інвалідність. Основні принципи. Важливість вживаних термінів для визнання і становища неповносправних у суспільстві.

Особистий досвід і вироблення ставлення студентів до людей із особливими потребами. Особисте ознайомлення з людьми із особливими потребами. Особисте ознайомлення з людьми із особливими потребами: сім'я, група, окремі категорії. Ресурси та база підтримки особи з особливими потребам

Соціальні аспекти особливих потреб людини. Люди з особливими потребами у світовій та в українській традиції і культурі. Державна політика в галузі підтримки люоєй із особливими потребами. Соціальні фактори

інвалідності. Новітні виклики - СНІД, екологічні захворювання. Технологія, транспорт, війни і їх вплив на виникнення інвалідності. Працевлаштування. Робочі місця для людей з особливими потребами неповносправних. Міжнародний рух і організації інвалідів. Їх роль у формуванні міжнародного законодавства.

Застосування інтеграційних та реабілітаційних підходів у соціальній роботі. Користування інвалідним візком. Техніка їзди і подолання перешкод. Допоміжне обладнання для переміщення і побуту. Інституціалізація і життя в громаді. Принцип інтеграції. Залучення дітей до загальноосвітніх шкіл як альтернатива інтернатному вихованню. Освіта для людей із особливими потребами. Самозабезпечення і соціальна реабілітація. Модель незалежного життя.

Люди з особливими потребами в середовищі та громаді. Система надання послуг. Доступність середовища і архітектурні бар'єри. Планування безбар'єрного середовища. Адаптивне обладнання громадських і житлових приміщень. Охорона здоров'я. Медичні, санаторні, рекреаційні програми.

Фізична реабілітація. Форми реабілітаційної діяльності. Реабілітаційні центри і реабілітаційні табори. Реабілітаційна команда і робота в команді.

Життя осіб з інвалідністю в позитивній перспективі. Елементи здорового способу життя. Якість життя. Психологія інвалідності та ідеологія незалежного життя. Модель само- і взаємопідримки. Послуги, керовані споживачами. Доступність і технологія. Інформаційні технології на службі людей із особливими потребами. Діяльність інвалідів і новий соціальний рух.

Тема 10. Актуальні проблеми соціальної роботи

Визначення насильства. Характерні ознаки домашнього насильства. Типи насильства. Види насильства. Причини домашнього насильства. Цикл насильства.

Учасники насильства. Типові характерні риси суб'єктів жорстокого поводження. Тривога та агресія: страх соціального невдоволення. Психосоціальна характеристика жертв насильства. Жорстоке поводження із старшими людьми.

Наслідки домашнього насильства. Психологічні наслідки сексуального насильства. Наслідки тривалих відносин домашнього насильства. Сповзання в трясовину.

Втручання у випадках домашнього насильства. Роль помічника у роботі із жертвами домашнього насильства. Особистий план безпеки. План самозахисту. Специфіка консультативного діалогу у роботі з жертвами домашнього насильства. Правила спілкування з жертвою домашнього насильства.

Тема 13. Соціальна робота у сфері здоров'я.

Теоретико-методологічні засади і культурно-історичні та суспільно-політичні передумови здоров'єзберезувальної діяльності в соціальній роботі. Зміст і напрями діяльності соціального працівника у контексті збереження здоров'я. Принципи та цінності здоров'єзберезувальної діяльності в

соціальной роботі. Форми, методи і засоби соціальной роботи у здоров'єзберезувальній діяльності

Історичні аспекти розвитку ідеї здоров'єзберезення в Україні

Громадські і релігійні організації західноукраїнських земель ХІХ-ХХ ст. у формуванні основ здоров'єзберезення населення

Розвиток і особливості здоров'єзберезувальної діяльності у світі: ретроспективний аналіз ХІХ-ХХ ст. в Європі, Північній Америці, Азії

Сучасний стан здоров'єзберезувальної діяльності соціального працівника : зарубіжний досвід. Особливості сучасної здоров'єзберезувальної діяльності в США: соціальна робота в закладах охорони здоров'я, у догляді в кінці життя, у дитячих стаціонарах, в онкології і трансплантології, у сфері громадської охорони здоров'я

Соціальна робота у збереженні здоров'я населення Канади: хоспісна і паліативна допомога, сфера ментального здоров'я, промоція здоров'я, догляд вдома

Соціальні детермінанти здоров'я, соціальні нерівності і соціальні несправедливості щодо здоров'я у фокусі професійної діяльності соціального працівника. Принципи формування соціальной політики з подолання соціальных нерівностей відносно здоров'я. Міжсекторальна взаємодія у питаннях збереження здоров'я населення

Здоров'єзберезувальна діяльність соціальных працівників у різних місцях практики (медичні заклади; установи системи соціальной захисту; в закладах освіти; у пенітенціарній системі; на робочому місці, вдома): функції та ролі фахівця

Соціальний працівник як організатор роботи міждисциплінарної команди: знання, уміння, навички, цінності, компетентності соціального працівника у діяльності зі збереження здоров'я

Досвід Європи в подоланні соціальных нерівностей відносно здоров'я. Служби і послуги соціальной роботи – інтегровані, культуровідповідні, доступні: досвід Великобританії, Німеччини, Болгарії, Білорусі

Вітчизняні реалії здоров'єзберезувальної діяльності соціального працівника. Сучасні тенденції розвитку науки і практики соціальной роботи у збереженні здоров'я людини в Україні. Організації, служби, що надають послуги зі збереження і зміцнення здоров'я. Здоров'єзберезувальна діяльність соціального працівника у роботі з дітьми та сім'ями. Сприяння формуванню здорової сім'ї. Портрет здоров'я сім'ї. Проектування індивідуальной траєкторії здоров'я

Соціальні програми і соціальні проекти, спрямовані на збереження здоров'я населення – особливості підготовки, формування, реалізації (попередження проблем здоров'я у внутрішньо переміщених осіб; подолання посттравматичного стресового розладу у бійців АТО; соціальна адаптація дітей із сімей учасників АТО)

Формування особистості соціального працівника, готового до здоров'єзберезувальної діяльності. Професійне здоров'я соціального працівника. Профілактика професійного вигорання

Тема 14. Окремі проблеми соціальної роботи у сфері здоров'я.

Загальний вступ до курсу, ознайомлення з метою та завданнями курсу та його оцінюванням. Залежність від психоактивних речовин, як галузь діяльності соціальної роботи. Етіологічні моделі. Основні теоретичні концепції, щодо факторів ризику виникнення залежності та основні підходи до лікування залежних осіб. Біологічні, психологічні та соціальні фактори виникнення залежності

Визначення та епідеміологія залежності від психоактивних речовин. Визначення залежності від психоактивних речовин та міфи щодо залежності від психоактивних речовин. Природа залежності. Стадії виникнення залежності. Наркоманія, токсикоманія, полінаркоманія. Особливості розвитку наркоманій і токсикоманій. Класифікація психоактивних речовин: депресанти центральної нервової системи, снодійні та седативні засоби, психостимулятори, опіоїди, галюциногени, канабіоїди, анаболітичні стероїди, леткі розчинники та їх основні властивості. Особливості наркотичного сп'яніння –фізичні та психологічні прояви наркотичного сп'яніння. Толерантність до наркотичних речовин. Стадії виникнення залежності: початок вживання, експериментування, соціальне вживання, вживання, що увійшло в звичку, надмірне вживання, хвороблива пристрасть. Соціальні теорії та моделі залежності. Ролі, які може виконувати соціальний працівник в роботі з залежними від психоактивних речовин клієнтами. Системна та екологічна теорії, когнітивно-біхевіоральна теорія, психодинамічна теорія, психологічна, біологічна та генетична теорії, соціокультуральна та субкультуральна теорія. Моральна модель та їх основні положення щодо залежності від психоактивних речовин. Ролі соціальних працівників в роботі з залежними від психоактивних речовин клієнтами: менеджер, представник інтересів, консультант-клініцист, учитель соціальних та адаптативних змін.

Інші види залежностей. Теоретична парадигма психологічних залежностей. Особливості психологічної залежності. Залежність від їжі, булімія та анорексія. Залежність від азартних ігор - "темблінг", залежність від роботи - працеголізм, залежність від кохання та сексу.

Психодинамічна теорія, навчально-біхевіоральна теорія, когнітивна теорія особистості, системна теорія та їх використання в роботі з залежними клієнтами.

Психологічні механізми залежності. Утворення психологічних механізмів залежності від психоактивних речовин: мінімізація, раціоналізація, ілюзія і заперечення, інтелектуалізація, відвертання уваги, фантазування або магічне мислення. Використання цих механізмів клієнтами залежними від психоактивних речовин. Розпізнавання дій механізмів. Методи роззброєння цих механізмів.

Жінки і залежність від психоактивних речовин.

Історичний вплив на розвиток жіночої залежності. Біологічні відмінності чоловічого та жіночого організму. Вплив гендерних ролей на розвиток залежності. Вплив віку та досвіду на розвиток залежності. Соціальні та

медичні характеристики вживання жінками психоактивних речовин. Сором, провина, та соціальне осудження як фактори ризику розвитку залежності.

Вплив залежності від психоактивних речовин на родину. Родинний гомеостаз. Проблеми в сім'ях пов'язані з вживанням психоактивних речовин: психологічні, проблеми зі здоров'ям членів родини, сімейний бюджет, проблеми з законом. Співзалежність та її ознаки. Типові помилки дружин та матерів залежних від психоактивних речовин осіб. Сімейні ролі та родинні традиції. Діти з родин де є проблема залежності. Етапи роботи з сім'ями, де живуть люди із залежністю. Дорослі діти алкоголіків. Як подолати співзалежність та змінити сімейні ролі.

Моделі роботи з клієнтами залежними від психоактивних речовин. Основи індивідуальної роботи з клієнтом залежним від психоактивної речовини, основи групової роботи з клієнтами залежними від психоактивних речовини. Типи груп, які використовуються при роботі з клієнтами. Групи, які працюють за 12 кроковою програмою, та інші типи груп самопомогі. Розглядаються передумови та історія виникнення таких груп, їх характеристика, переваги та недоліки. Обмеження соціального працівника в роботі з клієнтами залежними від психоактивної речовини.

Соціальна робота з клієнтами залежними від психоактивних речовин інфікованими ВІЛ та хворими на СНІД. Шляхи передачі ВІЛ/СНІДу. Особливості інфікування жінок, дітей, гомосексуалістів, хворих на гемофілію. СНІД-фобія. Особливості передтестового та післятестового консультування. Соціально-психологічні проблеми ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД людей. Програма зменшення шкоди та метадонова програма

Інтервенція. Модель інтервенції Джонсона. Колективна інтервенція. Створення команди для проведення ефективної інтервенції. Правила проведення інтервенції. Ефективність інтервенції. Вживання конфронтації під час проведення інтервенції. Робота з опором. Мотиваційне інтерв'ю.

Профілактика та освіта в галузі роботи з залежністю від психоактивних речовин. Рівні профілактики і стратегії втручання. Первинна профілактика, вторинна профілактика, третинна профілактика. методи та підходи до профілактики: інформаційний підхід, соціально-профілактичний підхід, медико біологічний підхід. Моделі профілактики : модель моральних принципів, модель залякування, модель фактичних знань, модель афективного навчання, модель покращення здоров'я, профілактична робота з позицій підходу нормалізації. Особливості профілактичної роботи з клієнтами різних вікових груп, профілактика в групах ризику, профілактика в громаді

Соціальна політика у сфері проблем алкоголізму та наркоманії та її зв'язок із соціальною роботою. З'ясування поняття "алкогольна" та "наркотична політика", основні положення щодо алкогольної політики, на яких базується політика розвинених країн. Тенденції щодо наркотичної політики у Європейських державах, приклади політики європейських країн щодо наркотиків. Огляд нормативних актів, що регулюють діяльність на ринку алкоголю та тютюну в Україні. Аналіз законодавства України стосовно

наркотичних речовин. Закон України “Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів”. Роль соціального працівника у впливі на соціальну політику і ставлення суспільства до проблеми.

Тема 15. Феміністичні аспекти соціальної роботи»

Чому і як ми зосереджуємося на жінках. Навіщо вивчати проблеми жінок? Визначення фемінізму та гендеру. Поняття гендерної ідентичності. Фізіологічні ознаки статі. Сексуальність, сексуальна орієнтація. Гендерні ідеали та стереотипи. Гендерні статуси та ролі. Важливість взаємозв'язку між соціальною політикою та практикою в гендерному аспекті.

Позиція жінок в українському суспільстві. Роль української жінки в родині, суспільстві, суспільних відносинах. Соціальний контекст гендерної рівності. Законодавство України щодо рівності чоловіків та жінок. Політичні економічні та соціальні передумови рівності між чоловіками та жінками. Жінки в системі соціально-трудових відносин. Жінки на політичній арені. Домашнє насильство над жінками, сексуальні зловживання та торгівля жінками, охорона здоров'я, та благополуччя жінок. Жінки з особливими потребами (жінки-інваліди).

Діяльність жіночих організацій у Львові. Гендерна нерівність. Гендерна стратифікація. Теорія гендерної дискримінації та гноблення. Визначення гендерної нерівності, гендерної стратифікації, гендерної дискримінації. Місце гендеру в структурі соціальної нерівності. Клас, стать, раса, вік , як вектори вимірювання соціальної нерівності. Гендерна нерівність в міжособистісних відносинах. Гендерна стратифікація в символічних системах: в мові, релігії, засобах масової інформації. Сексизм. Обговорення різних типів влади у взаємовідносинах .Традиційний розподіл влади. Теорія влади для маргіналізованих та виключених з суспільства груп клієнтів. Ролі соціальних працівників в процесі роботи з жінками.

Огляд феміністичних теорій. Теорії феміністичної диференціації. Оцінювання різноманітних феміністичних теорій : ліберальна, марксистська, радикальна, соціалістична, постмодерністські феміністичні теорії. Теорія соціальної конструкції гендеру як динамічного вимірювання гендерної культури. Відмінність між цими теоріями в термінах та ідентифікаційні особливості гендерної стратифікації. Стратегії розвитку покращення гендерної стратифікації.

Історичний розвиток фемінізму в Східній Європі: 20 роки ХХст. – сьогодні. Огляд історичних подій в Східній Європі в період ХІХ -поч.ХХ ст. та їх вплив на формування державної політики щодо жінок. Жінка в Радянському Союзі – декларація та факти. Стан жінок в сьогоднішньому суспільстві. Відмінності в ситуації жінок Західної та Східної Європи в історичному, політичному та соціальному аспектах..Фемінізм в соціальній роботі.

Основи фемінізму в соціальній роботі. Застосування феміністичних підходів в практичній соціальній роботі. Ключові феміністичні принципи ,

цінності та методи фемінізму в соціальній роботі. Основи роботи з пригнобленими верствами. Розуміння та зміна репресивних структур.

Феміністичні аспекти в роботі з сім'ями. Аналіз та розвиток гендерних ролей в родині. Гендерна ідеологія в родині. Особливі потреби жінок в родині. Власний досвід формування гендерної ідентичності. Особливості роботи з жінками по подоланню бар'єрів стереотипізації. Індивідуальна та групова робота з жінками та членами їх родин. Особливості представлення інтересів жінок в різних державних та соціальних установах. Робота в школах, судах, органах соціального забезпечення по захисту прав жінок.

Групова робота з жінками. Історичні паралелі розвитку групової роботи та роботи з жінками. Гендерні аспекти групової роботи, та їх відмінності від традиційних принципів групової роботи. Ключові аспекти феміністичної групової роботи. Моделі групової роботи з жінками: група росту, група підтримки, група самопомоги, терапевтична група.

Гендерний аспект роботи в громаді. Розвиток громади. Гендерні особливості громади. Гноблення в громаді. Сексизм в громаді. Особливості роботи з жінками у громаді.

Поєднання політики та практики соціальної роботи. Політика сім'ї - політика тиску на жінку. Ідентифікація взаємозв'язку між фінансово-економічним навантаженням соціальної політики та життям сімей, зокрема жінок. Феміністичний аналіз соціальної політики. Основи законодавства в галузі сім'ї та жінок. Гендерно-орієнтований аналіз законодавчої бази. Застосування практики фемінізму до роботи з спеціальними групами клієнтів

Бездомні жінки та фемінізація бідності. Соціальні, економічні, культуральні та політичні аспекти, політика щодо жіночої бездомності. Розуміння наслідків довготривалої бездомності. Проблеми бездомних жінок: алкоголізм, наркоманія, проституція, ВІЛ/СНІД, психічні захворювання. Характеристика бездомних жінок та їх дітей. Бездомні діти: їх можливості щодо розвитку та освіти. Погляд на жіночу бездомність з точки зору фемінізму. Ідентифікація та імплементація гендерних цінностей в практику соціальної роботи, щодо бездомних жінок.

Гендер та насильство. Визначення насильства: сексуального, фізичного, морального. Сімейне насильство, насильство по відношенню до дітей. Побиття жінок, дітей, чоловіків. Сексуальне зловживання над жінками та дітьми. Запобігання насильству на стадії побачення. Юридичні та особистісні аспекти насильства. Агресія та ненасильство. Проблеми сексуальних домагань на робочому місці. Віктимізація жінки в сучасній культурі.

Жінки та вік. Ролі жінок в різний вікових аспектах. Потреби жінок різного віку. Ейджизм. Особливі потреби жінок старшого та похилого віку: догляд, денний догляд. Проблеми з здоров'ям. Роль соціального працівника в роботі з жінками старшого віку.

Жінки та політична і соціальна активність. Місце гендеру в структурі соціальної нерівності. Гендерні проблеми в сфері політики. Жінки в якості суб'єктів соціальних змін. Поняття політичної коректності. Політика рівних можливостей. Участь жінок на різних рівнях прийняття рішень. Міжнародне

та Українське право про права жінок і шляхи його вдосконалення. Недоліки державного соціального захисту жінок, материнства та дитинства.

III. Основні питання для перевірки залишкових знань.

1. Соціальна робота в Україні.
2. Природа соціальної роботи.
3. Функції соціальної роботи.
4. Суміжні науки і суміжні професії.
5. Фах «Соціальна робота».
6. Фокус соціальної роботи „особа в середовищі”.
7. Ключові фактори, що впливають на соціальну роботу.
8. Професійні сфери соціальної роботи.
9. Історія виникнення та розвитку соціальної роботи.
10. Передісторія виникнення соціальної роботи як фаху – західний досвід.
11. Розвиток соціальної роботи в Україні.
12. Цінності та етика соціальної роботи.
13. Етична дилема і кроки її вирішення.
14. Загальна практика соціальної роботи.
15. Рівні втручання в соціальній роботі: індивідуальна, групова, робота в громаді
16. База знань для загальної практики соціальної роботи.
17. Рівні знань, які використовуються в соціальній роботі.
18. Теорії соціальної роботи.
19. Системні та екологічні перспективи.
20. Екологічний і системний підходи в соціальній роботі.
21. Застосування теорії систем до практики соціальної роботи.
22. Теорія екологічних систем.
23. Створення мережі та системи соціальної підтримки.
24. Вміння в практиці соціальної роботи.
25. Історичні аспекти розвитку вмінь.
26. Вміння, необхідні для роботи на різних рівнях професійного втручання.
27. Ролі та функції соціальних працівників.
28. Поняття ролі як детермінованої моделі поведінки.
29. Основні ролі соціальних працівників.
30. Загальна модель втручання в соціальній роботі.
31. Основні риси загальної моделі практики.
32. Кроки планованого процесу змін та їх основні особливості.
33. Поняття дослідження в соціальній роботі та його види.
34. Специфіка емпіричного соціологічного дослідження.
35. Програма конкретного соціологічного дослідження та її функції та вимоги до складання програми дослідження.
36. Методологічна частина програми та її зміст.

37. Поведінка людини і соціальне оточення в соціальній роботі.
38. Теорії розвитку особи.
39. Теорії конфлікту.
40. Теорії наснаження.
41. Теорія соціальної роботи та культура.
42. Соціальна політика в Україні.
43. Фінансове забезпечення соціальної політики.
44. Інституційне забезпечення соціальної політики.
45. Соціальний захист в Україні.
46. «Соціальний добробут» і програми соціального добробуту.
47. Типи соціальних програм.
48. Потреби людей.
49. Основні сектори соціальних служб та їх роль.
50. Політика зайнятості.
51. Політика соціального забезпечення.
52. Феміністичні аспекти соціальної роботи
53. Здоров'єзбереження у соціальній роботі
54. Соціальна робота у закладах охорони здоров'я
55. Соціальна робота у сфері освіти
56. Інклюзія як основа соціальної роботи у сфері здоров'я та освіти
57. Актуальні проблеми соціальної роботи
58. Робота соціального працівника у сфері подолання залежностей
59. Компетентність соціального працівника у сфері здоров'єзбереження населення
60. Міжнародний досвід роботи соціальних працівників у сфері здоров'я

IV. Навчально-методичні матеріали.

1. Введення у соціальну роботу: навчальний посібник / Бойко А.М., Грига І.М., Кабаченко Н.В., Кравченко Р.І., Полтавець Д.В., Семигіна Т.В. та ін. - К.: Фенікс, 2001. - 288 с.
2. Кількісні та якісні методи збору інформації у соціальних дослідженнях: метод. посіб. з курсів «Методи збору інформації соціологічної інформації, ч.І», «Методи збору інформації соціологічної інформації, ч.ІІ», «Методологія і методи соціальних досліджень», «Методологія і методи наукового дослідження» для студентів напряму 6.03010100 – «Соціологія» та 6.13010200 – «Соціальна робота» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» і «магістр»/ уклад.: О.П.Гілета, Л.Д.Климанська, М.Я.Козак, Р.О.Савчинський. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014 – 164 с.
3. Клос Л.Є., Микитенко Н.О. Вступ до практичної соціальної роботи (на прикладі вивчення досвіду України і Канади) / Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «соціальна робота» вищих навчальних закладів. – Львів: Видавництво НУ «Львівська політехніка», 2005. – 148 с.
4. Клос Л. Є. Соціальна геронтологія : метод. вказівки [для студ. спеціальності “соціальна робота” вищ. навч. закл.] / Л. Є. Клос. – Львів : Вид-

во Національного університету “Львівська політехніка”, 2006. – 36 с. – Бібліогр.: с. 32–34.

5. Клос Л. Є. Соціальна робота в закладах охорони здоров'я : консп. лекцій [для студентів спец. “соціальна робота” освітньо-кваліфікаційного рівня магістр] / Л. Є. Клос. – Львів : Вид-во Національного університету “Львівська політехніка”, 2006. – 96 с. – Бібліогр.: с. 91–95.

6. Клос Л.Є. Технології збереження здоров'я у соціальній сфері : навч. посібник / Л.Є. Клос. – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2015. – 248 с. : іл.

7. Все про соціальну роботу [Текст]: [Навчальний енциклопедичний словник-довідник] / За науков. ред. д.с.н., проф. В.М. Пічі. -- Вид.3-тє, виправлене, перероблене та доповнене. -- Укладачі: Піча В.М., Гайдук Н.М., Клос Л.Є., Бік О.Я. – Львів: «Новий Світ - 2000», 2014. – 618 с.

8. Гайдук Н. М. Методичні вказівки до вивчення курсів магістерської програми: “Методологія і методика наукових досліджень”, “Зв'язки з громадськістю у соціальній сфері”, “Методика викладання соціальної роботи” : [для студ. базового напрямку “Соціологія” спеціальності “Соціальна робота”]. – Випуск 1-ий. / Н. М. Гайдук, Л. Д. Климанська, Л. Є. Клос. – Львів : Вид-во Національного університету “Львівська політехніка”, 2007. – 48 с.

9. Климанська Л.Д. Зв'язки з громадськістю: технології прагматичної комунікації: навчальний посібник / Л.Д.Климанська. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 164 с.

10. Климанська Л.Д. Кількісні та якісні методи збору інформації у соціальних дослідженнях: метод. посіб. з курсів “Методи збору інформації соціологічної інформації, ч.І”, “Методи збору інформації соціологічної інформації, ч.ІІ”, “Методологія і методи соціальних досліджень”, “Методологія і методи наукового дослідження” для студентів напрямку 6.03010100 – “Соціологія” та 6.13010200 – “Соціальна робота” освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” і “магістр” / О.П. Гілета, Л.Д.Климанська, М.Я. Козак, (Р.О. Савчинський) – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014 – 164 с.

11. Соціальна політика: навч. посіб. / Л.Д. Климанська, В.Є. Савка, Н.М. Хома (та ін.) / за заг. ред. В.М. Пічі та Я.Б. Турчин. – 2 вид. випр. і допов. – Львів: “Новий світ-2000”, 2014. – 318 с.

12. Вплив євроінтеграційних процесів у сфері освітніх послуг на формування персоналу підприємств: Монографія / І.Р. Бузько, Т.В. Шаповалова, В.Л. Гайрапетян, Ю. Д'яченко. –Луганськ: Вид-во ЛПСТ, 2008. – 300с.

13. Шаповалова Т.В. Соціальний капітал та економічне зростання: монографія / Т.В. Шаповалова. –Луганськ: Вид-во СНУ ім. В.Даля, 2013. – 300с.

14. І.М. Гавриленко, П.В.Мельник, М.П. Недюха. Соціальний розвиток: Навчальний посібник. Київ, 2001. – 484 с.